

МОВЛЕННЄВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРСОНАЖІВ У П'ЄСІ БЕРНАРДА ШОУ «ПІГМАЛІОН» ТА ВІДТВОРЕННЯ ЇЇ У ПЕРЕКЛАДІ

У статті розглянуто особливості перекладу п'єси Бернарда Шоу «Пігмалион», а саме – способи та проблеми перекладу кокні, використання суржiku та графічного транскрибування. Особливість цієї статті полягає в тому, що в наш час дуже мало вдалих україномовних перекладів цієї п'єси. Адже фонетиці в українській мові ніколи не відводилася така велика соціальна роль, як в англійській. Автор робить порівняння двох україномовних перекладів п'єси Б. Шоу «Пігмалион», використовуючи переклади О. Мокровольського та М. Павлова. Описує труднощі перекладу та характерні особливості лондонського міського просторіччя кокні.

Ключові слова: переклад, кокні, просторіччя, суржик, діалект, ідіолект, графічне транскрибування.

В статье рассмотрены особенности перевода пьесы Бернарда Шоу «Пигмалион». А именно способы и проблемы перевода кокни, использование суржика и графического транскрибирования. Особенность этой статьи заключается в том, что в наше время очень мало удачных украиноязычных переводов этой пьесы. Ведь фонетике в украинском языке никогда не отводилась такая большая социальная роль, как в английском. Автор делает сравнение двух украиноязычных переводов пьесы Б. Шоу «Пигмалион», используя переводы О. Мокровольского и М. Павлова. Описывает трудности перевода и характерные особенности лондонского городского просторечия кокни.

Ключевые слова: перевод, кокни, просторечия, суржик, диалект, идиолект, графическое транскрибирование.

The article focuses on the features of translation of the play by B. Show «Pygmalion». Namely methods and problems of Cockney's translation and use of the graphic transcription. The peculiarity of this article is that nowadays we have only few successful Ukrainian translation of this play. Because in Ukrainian language to phonetics was never assigned such a large social role as in English language. The author makes a comparison of two Ukrainian translations of B. Shaw's play «Pygmalion», namely use translation of O. Mokrovolsky and M. Pavlov. Describes difficulties of translation and peculiarities of London vernacular Cockney.

Key words: translation, Cockney, vernacular, dialect, idiolect, graphic transcription.

Як не дивно, питання перекладу драматичних творів та, зокрема, п'єси Б. Шоу «Пігмалион» сьогодні є ще невирішеними. Головним чином це пов'язано з різноплановістю та браком досліджень, до того ж фонетиці в українській мові ніколи не відводилася така велика соціальна роль, як в англійській. Тому метою даної статті є визначення особливостей перекладу драми на прикладі п'єси Б. Шоу «Пігмалион» і двох її перекладів українською мовою, виконаних О. Мокровольським та М. Павловим.

М. Павлов зізнається, що при перекладі було досить важко зберегти ті самі ознаки мовних порушень, що притаманні лондонському кокні. Адже фонетиці в українській мові ніколи не відводилася така велика соціальна роль, як в англійській.

На перший погляд може здатися, що найзручнішим засобом відтворення соціального забарвлення Елізиного ідіолекту є застосування українського суржiku, адже він справді є якнайповнішим соціальним відповідником лондонського кокні. Однак, не слід забувати, що суржик – це суміш двох близьких мов, а кокні – соціально знижений варіант у межах однієї мови – англійської. Крім того, суржик є надто національним феноменом, аби вільно вживати його як засіб перекладу кокні, який теж, до речі, є глибоко національною культурною реалією.

Для відображення фонетичних особливостей мови Елізи Дуліттл Б. Шоу використовує так звану «орфографічну транскрипцію»:

THE FLOWER GIRL: Theres mengers f' yer! Te-oo banches o voylets trod into the mad. [There's manners for you! Two bunches of violets trod into the mud].

Завдяки цьому ми можемо отримати загальне уявлення про мовлення даного персонажа. Мова лондонської квіткарки містить багато характерних рис лондонського міського просторіччя кокні. Відразу ж помітна своєрідна вимова голосних звуків і дифтонгів: [æ] у *manners* вимовляється як [e]; [ʌ] у *bunches* вимовляється як [æ].

Сьогодні численні вирази кокні ввійшли в повсякденне спілкування. Деякі фрази скорочені настільки, що використовується тільки перша частина. Наприклад, у реченні *Let's have a butcher's* слово *butcher's* – скорочення від *butcher's hook*, яке означає «дивись».

Головною відмінністю міського просторіччя кокні від літературної англійської мови, яка асоціюється в даному випадку з received pronunciation (RP), є фонетика.

Характерні особливості лондонського міського просторіччя кокні:

- уникнення */h/* на початку слів і складів. Наприклад: «not 'alf» замість «not half», «be 'ave yerself» замість «behave yourself»;
- використання «*ain't*» замість «isn't» або «am not»;
- використання «*ain't*» замість заперечної форми службового дієслова *have*. Наприклад: «I ain't done nothing wrong», «I ain't got sixty pounds!»;
- */θ/* замінюється на */f/*. Наприклад: «faas'nd» замість «thousand»;
- */ð/* замінюється на */v/*. Наприклад: «bover» замість «bother»;
- упущення *g* у кінці слова. Наприклад: «ruin» замість «paying», «gowin» замість «going»;
- уникнення *r* (упущення та заміна): «gel» замість «girl», «deah» замість «dear»;
- перетворення */au/* в */æ/*. Наприклад: «down» вимовляється як [dæ:n].

Якщо людина, яка розмовляє кокні, розповідає про якусь подію, то використовує теперішній час. При перекладі мови кокні українською звичайно виникають труднощі, оскільки такого ідіолекту в нас не існує. У цій ситуації перекладач М. Павлов використав такі негативно забарвлени вирази:

«Лантух зі цвяхами у вас замість серця», «Куди прєши, чи тобі повізлило», «До бісового дідька» та ін.

Загалом, порівнюючи ці два варіанти перекладу, треба сказати, що в перекладі М. Павлова ми знаходимо приклади ідіолектів геройв твору набагато частіше, ніж у самому тексті оригіналу та перекладі О. Мокровольського.

Порівнямо переклади такої репліки головної геройні: «I *ain't* done nothing wrong by speaking to the gentleman. I've a right to sell flowers if I keep off the kerb. I'm a respectable girl: so help me, I never spoke to him except to ask him to buy a flower off me».

О. Мокровольський відтворив цю репліку таким чином: «Що я поганого зробила – що заговорила до

того пана? Я маю право продавати квіточки де завгодно, аби тільки не стовбичила людям на дорозі. Я – порядна дівчина, пособіть мені! Я не зачіпала його – тільки просила купити у мене квіточку!».

У перекладі М. Павлова ця фраза звучить так: «Я ж **ничо' тако'о** не зробила. Ну забалакала до цьо'о пана – так я ж маю право торгувать, коли на тротувар не лізу. Заступця за мене! Я ж порядна дівчина! Я ж тіки попросила, щоб він букетіка купив!».

Як бачимо, О. Мокровольський не відтворює *ain't* як діалектне слово та вказує на нелітературне мовлення квіткарки. Використовуючи прийом контекстуальної заміни на лексико-семантичному рівні, він замінив літературні вирази на вульгаризми.

Так як лондонський кокні не має аналогу в українській мові, М. Павлов та О. Мокровольський використовують прийом компенсації. А зображення реплік геройні за допомогою графічного транскрибування створює ефект звучання мовлення й посилює відчуття певної грубості, а геройні надає надлишкової розкүстості.

Однією з характерних особливостей мовлення в «Пігмаліоні» є повторення. Наприклад: «*You're* a great bully, *you are*», «*I'd* like to go into the Housing Question with you, *I would*», «*I'm* a good girl, *I am*», «*You know* everything, *you do*», «*Ain't* no call to meddle with me, *he ain't*».

Цю особливість О. Мокровольський відтворює так: «*Ви* хвалько і грубіян, *от ви хто!*», «А я хотів би позмагатися з вами у житловому питанні, *саме так!*», «Я *хороша* дівчина, *хороша*», «... Ви таки всезнайко, *хай вам абицьо!*», «Яке в нього право втрутатися в мої діла? *Аніякого права!*»

У М. Павлова такий переклад: «Хочете, ми з Вами удвох це обговоримо?», «Я ж порядна дівчина... Ну кому я що пагане зробила?», «Та ви справді все знаєте!», «Хто дав йому право в чужі діла лізти... Чо він до мене причепився?». У даному перекладі ми бачимо використання М. Павловим графону, наприклад, «пагане», «шо», «чо».

Мова Елізи переповнена просторічними словами і виразами, наприклад:

Garn! (God damn it);
off his chump (crazy);
balmy (crazy);
in a hurry (soon);
do someone in (kill somebody);
booze (alcohol).

THE FLOWER GIRL: eed now bettern to spawl a pore gel's flahrzn than ran awy athaht pyin. Will ye-oo py me f' them [he'd know better than to spoil a poor girl's flowers then run away without paying. Will you pay me for them?].

Bettern, flahrzn, f' them – редукція складу. Багато звуків ніби «проковтуються» у мові Елізи.

Усі ці особливості підтверджують належність Елізи Дуліттл до робітничого класу і роблять її носієм лондонського міського просторіччя. Передача особливостей соціально та територіально обумовлених різновидів мови в драматичному творі – це копітка робота для письменника, який повинен володіти

лінгвістичним чуттям і базовими знаннями лінгвістики для того, щоб точно вловити і передати ці особливості. У свою чергу, такі особливості становлять очевидну складність для перекладу.

Для перекладу просторічя в п'єсі «Пігмаліон» перекладачі в основному використовують прийом контекстуальної компенсації соціальних ознак ідіоматів оригіналу на лексичному рівні в мові перекладу:

компенсація фонетичних та граматичних ознак оригіналу українськими вульгаризмами («брехня» замість «неправда», «зуби сушити» замість «осміхатися» тощо). Ключовим питанням залишається вибір перекладацьких стратегій та тактик у процесі перекладу драматичних творів різних напрямків та стилів, адже проблема перекладу драматичних творів донині є невирішеною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Show G. B. Pygmalion [Електронний ресурс] / G. B. Show. – Режим доступу : <http://www.bartleby.com/138/>.
2. Павлов М. Феномен Шоу для українського читацтва / М. Павлов // Всесвіт. – 1999. – № 11-12. – С. 63–69.
3. Шоу Б. Пігмаліон / Б. Шоу ; [пер. з англ. М. Павлова] // Всесвіт. – 1999. – № 11-12. – С. 7–63.
4. Шоу Д. Б. Пігмаліон [Електронний ресурс] / Д. Б. Шоу ; [пер. з англ. О. Мокровольського] – Режим доступу : http://www.aelib.org.ua/texts/shaw_pygmalion_ua.htm.